

KU LEUVEN
FACULTEIT THEOLOGIE EN RELIGIEWETENSCHAPPEN
MAURITS SABBEBIBLIOTHEEK

DE BISSCHOP VAN ROME
EN DE THEOLOGEN VAN LEUVEN

onder redactie van

Joris GELDHOF

MAURITS SABBEBIBLIOTHEEK
FACULTEIT THEOLOGIE EN RELIGIEWETENSCHAPPEN
PEETERS
2024

Inhoud

Bénédicte Lemmelijn Voorwoord	IX
Joris Geldhof Inleiding	1
WERELD	
Pieter De Witte Gevangenen bezoeken en bevrijden. Over barmhartigheid en systeemkritiek	7
Johan De Tavernier De schepping respecteren en anders gaan leven. Over onze planeet in crisis	19
Ellen Van Stichel Angst ernstig nemen met een open blik. Over toenemend nationalisme en extremisme	31
Jan De Volder Bruggen bouwen in een verdeelde wereld. Over geopolitieke spanningen	39
Herman G.B. Teule Spitsroeden lopen in het Midden-Oosten. Over christenen in Irak	49
Kristof Struys Als een visser de netten boeten. Over theologische en pastorale intuïties	57
LEVEN	
Roger Burggraeve Vanuit Leuven met Rome het gesprek aangaan. Over het narratief van de groei-ethiek	67

Annemie Dillen	
Een kind in het midden plaatsen.	
Over kinderen, gezinnen en theologie.....	75
Thomas Knieps-Port le Roi	
De huwelijkstheologie van Vaticanum II implementeren.	
Over een belangrijk desideratum.....	83
Axel Liégeois	
De kerkelijke normen over seksualiteit herdenken.	
Over een ethiek van verantwoordelijkheid en	
onderscheidingsvermogen.....	93
Bert Broeckaert	
Het geknakte riet niet breken.	
Over euthanasie, palliatieve zorg en menselijke kwetsbaarheid..	103
Dries Vanysacker	
Het beste van jezelf geven.	
Over de vreugde van het sporten.....	113
GELOOF	
Jürgen Mettepenningen	
Zich vuil durven maken.	
Over overgave, engagement en lef in het christelijke geloof.....	123
Hans Geybels	
De vroomheid van het volk waarderen.	
Over een mogelijke revolutie.....	131
Joris Geldhof	
Tot waarachtig vierenvormen.	
Over liturgie en catechese als mystagogie.....	137
Geertjan Zuidwegt	
Het dogma koesteren.	
Over een levende God die spreekt.....	145

Lieven Boeve Een dialogaal openbaringsbegrip riskeren. Over de manieren waarop de kerk tot waarheid komt	153
Judith Gruber Ambigüiteiten omarmen en onschuld verliezen. Over een paradigmaverschuiving in de theologie	161
 KERK	
Didier Pollefeyt Noch diaboliseren, noch banaliseren. Over daders van seksueel misbruik in de kerk	175
Peter De Mey De universele leiding van de kerk hervormen. Over de bisschop... of toch de paus van Rome.....	185
Jos Moons Leiden door te luisteren. Over Benedictijnse impulsen voor hedendaags leiderschap in de kerk.....	195
Piet J. Verhagen Stoppen met roken. Over de lokale kerk als helende gemeenschap	203
Reimund Bieringer Man zijn of mens zijn. Over de christologie als grondslag voor de wijding van vrouwen	211
Rob Faesen De kritische stem van het verleden beluisteren. Over het vermijden van “indiëtrisme”	221
PERSONALIA.....	229

Noch diaboliseren, noch banaliseren. Over daders van seksueel misbruik in de kerk

Didier Pollefeyt, Faculteit Theologie en Religiewetenschappen, KU Leuven

Deze bijdrage richt zich op het perspectief van de dader om de problematiek van seksueel misbruik in de kerk te begrijpen, te beoordelen en te helpen voorkomen en dat vanuit een christelijk-ethisch perspectief. We beseffen dat deze keuze niet evident is. Vandaag is er terecht veel aandacht voor de slachtoffers van kerkelijk misbruik. Bovendien is een christelijk-ethische insteek niet vanzelfsprekend omdat daders zichzelf vaak binnen een christelijk-ethisch kader situeren, dat hun misdaden soms heeft gebanaliseerd of zelfs gelegitimeerd. Onze analyse berust op de idee dat (toekomstige) slachtoffers het best kunnen worden beschermd door ook te begrijpen wat de dader beweegt. Seksueel misbruik in de kerk gebeurt door concrete mensen in specifieke contexten. Velen begrijpen niet dat juist christenen, en in het bijzonder christelijke gezaghebbers, zulke misdaden kunnen begaan. Dit roept de vraag op hoe de christelijke ethiek kwetsbaar is voor perversering en hoe zij zichzelf kan herontdekken in het licht van seksueel misbruik, in het bijzonder in het spreken over oordeel, straf en vergeving.

Er zijn verschillende manieren om naar de dader van seksueel misbruik te kijken. In de ethische literatuur heerst een paradigmastrijd hierover die terugverwijst naar uiteenlopende en soms botsende antropologische, filosofische, ethische en theologische vooronderstellingen. Deze bijdrage bespreekt drie klassieke ethische benaderingen van de dader, telkens toegepast op seksueel misbruik in de kerk: diabolisering, banalisering en ethisering. In een vierde deel wordt onze christelijk-ethische visie op het kwaad van de dader voorgesteld, gevolgd door reflecties over vergeving en het onvergeeflijke. We eindigen met een pleidooi voor een herdenkingscultuur voor slachtoffers in de kerk, gebaseerd op een theologie van Stille Zaterdag.

Diabolisering van de dader van seksueel misbruik

De eerste benadering van de dader is de meest populaire, wijdverspreide en ook meest voor de hand liggende reactie op het kwaad dat de dader heeft aangericht. De publieke opinie reageert doorgaans onmiddellijk en exclusief met gevoelens van morele walging op nieuws over misbruik, zeker in een kerkelijke context. Vandaag is de pastorale relatie vaak de laatste schuilplaats voor gelovigen om binnen de kerk terecht te kunnen met hun problemen. Daarom hoeft het niet te verbazen dat buitenstaanders, slachtoffers en collega-pastores verontwaardigd reageren wanneer gevallen van misbruik in de pastorale context aan het licht komen. "Overall maar toch niet in de kerk", luidt het vaak.

In deze 'morele woede' wordt duidelijk dat mensen geen neutrale wezens zijn. We blijven niet onverschillig als we geconfronteerd worden met goed en kwaad, maar we ontdekken onszelf als verbonden met het goede. In die zin is de morele verontwaardiging een positief gegeven. Het laat zien dat mensen in staat zijn zich zorgen te maken over het kwaad en dat ze het vermogen hebben om zichzelf te ontdekken als gericht op, of geplaatst op het spoor van het Goede.

Toch bestaat het risico dat mensen zich in die mate laten leiden door deze ethische verontwaardiging dat ze in hun oordeel over misdaad en misdadiger simplistische en uiteindelijk problematische ethische schema's gaan gebruiken. We zien vaak hoe de publieke opinie een grote nadruk legt op de immoraliteit van degenen die hun macht misbruiken in een pastorale relatie. Dit soort benadering is vaak gebaseerd op een dualistische visie op goed en kwaad, waarin het kwade zonder meer vereenzelvigd wordt met de dader. Theologisch kan deze redenering ondersteund worden met het beeld van de 'boze (oordelende/straffende) God' die vijandig staat tegenover het kwaad en de zondaar.

De hele complexiteit en de vele gradaties van misbruik in de pastorale relatie wordt in deze benadering teruggebracht tot de schokkende en ondubbelzinnige confrontatie van de machtige en immorele pastor met het kwetsbare en volstrekt onschuldige slachtoffer. Vanwege onze oprechte morele verontwaardiging zullen we meestal instemmen met een dergelijke voorstelling van het feitelijke machtsmisbruik dat soms onvoorstelbare gewelddadige vormen aanneemt (maar evenzeer soms subtiel en bijna onzichtbaar is).

Dit eenduidige, zeer populaire binaire schema doet echter meestal geen recht aan de veelzijdigheid van het fenomeen. De kwestie van misbruik kent vele vormen en varianten. In de dualistische voorstelling wordt dit continuüm vervangen door het eenduidige beeld van de slecht willende verdachte (en het kwetsbaar slachtoffer).

Het programma 'Godvergeten' (VRT, 2023) heeft de thematiek van seksueel misbruik in de kerk niet alleen opnieuw (en terecht) onder de aandacht gebracht als een onverwerkt verleden, maar heeft tegelijk het paradigma van de diabolisering van de dader nieuw leven ingeblazen, ook bij nieuwe generaties die voor de eerste keer met deze thematiek in aanraking kwamen. 'Godvergeten' gaf de slachtoffers eindelijk een gezicht en liet met eerbied het verhaal van hun diepe lijden klinken. De dader, en bij uitbreiding het hele kerkelijke systeem, werd in de documentaire voorgesteld als een duistere, kwaadaardige macht. De makers kozen ervoor om (naast een specifieke selectie van slachtoffers) geen daders aan het woord te laten, wat leidde tot een eenzijdig beeld. De kerk werd neergezet als een instituut dat systematisch misbruik in de hand werkte en toedekte, zonder nuance of erkenning van positieve initiatieven die de kerk intussen nam. Deze aanpak, hoewel begrijpelijk vanuit het perspectief van slachtoffers, draagt het risico in zich van een te simplistische voorstelling van de problematiek, die uiteindelijk contraproductief kan werken bij het aanpakken en voorkomen van misbruik in de toekomst. Het dringt de kerk vaak in een defensieve houding, belemmert een structurele aanpak en duwt de kerk soms zelfs in de overtuiging zelf slachtoffer te zijn van een complot van anti-kerkelijke media.

Banalisering van de dader van seksueel misbruik

De banalisering van het kwaad is een tweede benadering die tracht de dader van seksueel misbruik te begrijpen vanuit de menselijke conditie en de sociale context. Deze visie erkent dat elk mens kwetsbaar is en in bepaalde omstandigheden tot kwaad in staat is. Het ziet de dader vaak als slachtoffer van een systeem of een cultuur, en benadrukt de complexiteit van menselijk gedrag en ethisch oordelen. Deze benadering zoekt naar verklarende determinanten en contextuele factoren om het kwaad te begrijpen, en wijst op de grijze zones tussen goed en kwaad.

De banalisering van het kwaad biedt inzicht in hoe interne kerkelijke machtsdynamieken kunnen bijdragen aan seksueel misbruik binnen de kerk. De gesloten cultuur van de kerkelijke omgeving kan leiden tot een gebrek aan transparantie en externe controle, wat misbruik van macht in de hand kan werken. De hiërarchische structuur van de kerk speelt hierbij een cruciale rol, waarbij gezagsdragers aanzienlijke macht hebben over ondergeschikten en gelovigen. Priesters en andere kerkelijke functionarissen bekleden vaak een vertrouwenspositie binnen de gemeenschap, hetgeen misbruikt kan worden om toegang te krijgen tot potentiële slachtoffers. Deze machtsdynamieken kunnen resulteren in situaties waarin daders niet gemakkelijk ter verantwoording worden geroepen, waardoor misbruik in stand kan worden gehouden.

In de context van seksueel misbruik in de kerk kan deze benadering leiden tot het populaire inzicht dat daders als slachtoffers worden gezien van een rigide celibaatsysteem. Het benadrukt dan de sociale eenzaamheid en emotionele behoeften van priesters. In de context van de banalisering past ook het veel gehoorde argument dat misbruik 'in die tijd' en 'in de culturele context van toen' als min of meer

'alledaags' werd beschouwd, of tenminste getolereerd. Deze redenering suggereert dat 'iedereen' op de hoogte was van dergelijke praktijken, maar dat niemand ingreep vanwege de heersende normen en waarden.

Hoewel deze benadering inzicht biedt in de complexiteit en contextualiteit van het kwaad, wordt ze ook terecht bekritiseerd. Ten eerste ondermijnt deze benadering de persoonlijke verantwoordelijkheid van de dader door het gedrag te veel af te schuiven op de culturele context, wat kan leiden tot het bagatelliseren van de ernst van de misdaden. Banalisering gaat voorbij aan het feit dat, ongeacht de tijdsgeslacht, individuen nog steeds morele keuzes maken en verantwoordelijk zijn voor hun daden. Ten tweede negeert deze redenering de pijn en het leed van de slachtoffers door te suggereren dat hun ervaringen minder ernstig waren omdat ze plaatsvonden in een tijd waarin zulk gedrag 'geaccepteerd' zou zijn. Dit riskeert het trauma en de langdurige gevolgen voor de slachtoffers te minimaliseren en kan leiden tot een gebrek aan erkenning en gerechtigheid.

Sommige verklaringen zijn ook te simplistisch of zelfs ronduit verkeerd. Seksueel misbruik komt bijvoorbeeld ook voor in niet-celibataire contexten, waaronder gezinnen en andere religieuze gemeenschappen die juist geen celibaat kennen. Dit wijst erop dat het celibaat op zich geen directe oorzaak van misbruik is. Vele priesters (en andere mensen) kiezen bewust voor een celibatair leven en ervaren dit als zinvol, zonder dat dit leidt tot grensoverschrijdend gedrag. Het simpelweg afschaffen van het celibaat vormt daarom geen garantie voor het uitbannen van misbruik. Intussen wordt wel een stereotiep gevoed dat alle priesters, of *in extenso*, alle celibataire mensen potentiële misbruikers zijn bij wie de verantwoordelijkheid als het ware automatisch uitgeschakeld is.

Ethisering van de dader van seksueel misbruik

De ethisering van de dader is een derde benadering die zich richt op de morele argumentatie en rechtvaardiging die mensen voor zichzelf opbouwen, zelfs wanneer ze kwaad doen. Deze benadering gaat ervan uit dat daders, ook als ze moreel verwerpelijke daden plegen, toch proberen om ethisch consistent te blijven in hun eigen ogen of in die van anderen. Ze construeren een (individueel of collectief) moreel kader ('een ethiek') waarbinnen hun handelingen gerechtvaardigd lijken.

In de context van seksueel misbruik in de kerk manifesteert deze ethisering zich op complexe wijze. Daders van misbruik in een pastorale setting bouwen vaak een uitgebreide intern morele rechtvaardiging op voor hun daden. Ze kunnen bijvoorbeeld redeneren dat hun handelingen voortkomen uit oprechte liefde of pastorale zorg. Sommigen interpreteren hun acties als een vorm van spirituele begeleiding of zien zichzelf als instrument van Gods liefde. Deze morele rechtvaardigingen kunnen versterkt worden door de bijzondere positie die pastorale zorgverleners innemen. Ze zien zichzelf vaak als bemiddelaars tussen God en mens, wat kan leiden tot een gevoel van morele superioriteit of onaantastbaarheid. Dit kan resulteren in een overtuiging dat de normale regels van intermenselijk gedrag voor hen niet gelden, of dat hun 'hogere roeping' hen het recht geeft grenzen te overschrijden.

Daarnaast kan de christelijke leer over vergeving en genade misbruikt worden in dit proces van ethisering. Daders kunnen zichzelf overtuigen dat hun zonden vergeven zullen worden, of dat hun goede werken proportioneel opwegen tegen hun misstappen. Ze kunnen ook de schuld verschuiven naar het slachtoffer door te wijzen op diens 'zondigheid' of 'verleiding'.

Het celibaat en de seksuele onthouding die van geestelijken wordt verwacht, kan paradoxaal genoeg ook bijdragen aan deze ethisering. Sommige daders rationaliseren hun gedrag als een 'noodzakelijk kwaad' om hun pastorale taken te kunnen blijven uitvoeren, of zien het als een 'menselijke zwakheid'

die vergeeflijk is in het licht van hun grotere toewijding aan God. Of als een 'rechtvaardige' compensatie voor wat ze moeten 'missen'.

Deze morele argumentaties stellen de dader in staat om een positief zelfbeeld te behouden en hun gedrag toch voort te zetten, ondanks het lijden dat ze veroorzaken. Het begrijpen van deze ethisering is cruciaal voor het ontwikkelen van effectieve preventie maatregelen en interventies binnen een pastorale en therapeutische context. Het is belangrijk verschillende vormen ervan te leren erkennen: spiritualisering van misbruik, herdefiniëring van liefde, morele compensatie, slachtofferschap van de dader, relativisering van de schade, beroep op een hogere autoriteit, verschuiven van de verantwoordelijkheid naar het 'verleidende' slachtoffer, beroep op de bijzondere noden van het slachtoffer, rationalisatie vanuit het celibaat, misbruik van vergeving, enzovoort.

De kritiek op de ethisering is dat daders ethiek gewoon misbruiken om hun misdaden te legitimeren. Deze benadering laat zien hoe daders van seksueel misbruik schaamteloos ethische concepten en morele redeneringen manipuleren om hun wandaden te rechtvaardigen of te verhullen. Dit is geen ethiek, maar een pervertering ervan. Ethisering onderschrijven leidt tot moreel relativisme. Goed en kwaad worden naar eigen inzicht geherdefinieerd, wat indruist tegen de fundamentele principes van ethiek die juist willen beschermen tegen eigenbelang en schade aan de andere. Door ethiek zo te hanteren, ondermijnen daders (en iedereen die dit spoor volgt) het hele concept van morele verantwoordelijkheid, en minimaliseren ze de ernst van hun daden en de schade aan slachtoffers.

Een christelijke visie op goed en kwaad in de context van seksueel misbruik

Onze eigen christelijke visie op goed en kwaad in de context van seksueel misbruik biedt een eigen perspectief dat ingaat tegen deze simplistische benaderingen. Ze verzet zich niet alleen tegen de binaire dynamiek van de diabolisering van daders, maar ook tegen benaderingen die het kwaad onvoldoende serieus nemen, zoals banalisering of ethisering, die het kwaad respectievelijk wegedeneren of legitimeren.

Centraal in onze benadering staat het concept van fragmentatie. Dit verwijst naar de neiging van mensen in confrontatie met het kwaad om verschillende aspecten van hun persoonlijkheid en gedrag van elkaar te scheiden. Een schrijnend voorbeeld hiervan is de priester die een kind misbruikt in een sacrale ruimte, waar hij vervolgens devoot de mis opdraagt. Fragmentatie stelt de dader in staat om twee schijnbaar onverenigbare realiteiten naast elkaar te laten bestaan: het eigen hoge morele zelfbeeld en het doen van afschuwelijk kwaad. Omdat fragmentatie nooit perfect verloopt, gaat het haast altijd gepaard met zelfbedrog. Daders proberen zichzelf te overtuigen dat hun acties niet schadelijk zijn, trachten deze te rationaliseren binnen hun rol als geestelijke; maar tegelijk zijn ze zich bewust dat deze morele framing voor zichzelf (en voor anderen) eigenlijk ongeloofwaardig is. Ze bedriegen zichzelf (dader) en ze worden tegelijk door zichzelf bedrogen (slachtoffer).

Ironisch genoeg kan een strenge moraal van de kerk deze fragmentatie en het zelfbedrog versterken. Geconfronteerd met een rigide moreel kader, kunnen mensen - en daders in het bijzonder - uit vrees voor morele verwerping geneigd zijn hun 'slechte' gedrag nog meer af te splitsen van hun 'goede' zelf, in plaats van het te integreren en er verantwoordelijkheid voor te nemen. Dit kan leiden tot een gevaarlijke vorm van schijnheiligheid. Een zuiver repressieve benadering van seksueel misbruik kan daarom wel eens een averechts effect hebben en daders nog meer in fragmentatie en zelfbedrog duwen.

Een christelijke visie erkent dat niemand volledig goed of volledig slecht is. Zelfs daders van ernstige misdaden behouden hun menselijkheid en het potentieel voor verandering. Tegelijkertijd betekent dit

dat ook ogenschijnlijk 'goede' mensen het potentieel en de reële mogelijkheid hebben om kwaad te doen, vooral in situaties waar ze macht ontvangen of verwerven.

Deze benadering roept op tot diepgaande zelfreflectie binnen de kerk. Het vraagt van geestelijke begeleiders en kerkleiders om hun eigen kwetsbaarheden en potentieel voor misbruik te erkennen. Het vereist ook een heroverweging van ethische praktijken, kerkelijke structuren en klerikale culturen die fragmentatie en zelfbedrog faciliteren of zelfs aanmoedigen.

Voor de omgang met daders impliceert deze visie een benadering die verder gaat dan pure veroordeling of gemakkelijke excuses. Het vraagt om een proces van confrontatie met de eigen misdaden, empathie voor de slachtoffers, het opnemen van verantwoordelijkheid en innerlijke transformatie. Daders moeten worden aangemoedigd om de fragmentatie in hun zelfbeeld te overwinnen en de volle impact van hun daden onder ogen te zien. Daarzonder is er zelfs geen begin van herstel en vergeving mogelijk.

Voor slachtoffers biedt deze benadering een kader om de dader beter te begrijpen zonder de ernst van zijn misdaden te bagatelliseren. Het erkent de complexiteit van hun gevoelens tegenover de dader, die vaak een mengeling zijn van angst, woede, verwarring en soms zelfs genegenheid.

Voor de kerk als geheel vraagt deze visie om een cultuur van openheid, verantwoordelijkheid en voortdurende waakzaamheid. Het vereist het doorbreken van het zwijgen en de ontkenning die seksueel misbruik vaak omringen. Ook de kerk (en de samenleving) als geheel heeft zich decennialang 'weg gefragmenteerd' van dit grote kwaad in haar eigen schoot. Het vraagt tenslotte ook om de ontwikkeling van robuuste mechanismen voor preventie, melding en aanpak van misbruik.

Uiteindelijk biedt deze christelijke visie op goed en kwaad een genuanceerd perspectief dat de ernst van seksueel misbruik erkent, terwijl het ook ruimte laat voor heling, verzoening en transformatie. Het daagt de kerk uit om dieper te kijken naar de menselijke natuur en om een meer authentieke en beschermende gemeenschap te worden, waarin fragmentatie en zelfbedrog worden tegengegaan en integrale en gemeenschappelijke verantwoordelijkheid wordt aangemoedigd.

De aanpak van daders van seksueel misbruik wordt vaak bemoeilijkt door de klassieke tegenstelling tussen diabolisering (door bepaalde slachtoffers en publieke opinie) en ethisering (door daders, hun advocaten en soms de Kerk zelf). Deze dynamieken versterken elkaar vaak wederzijds en belemmeren zo een effectieve transformatie en preventie. Onze alternatieve benadering zou vorm kunnen krijgen in nieuwe professionele, interdisciplinaire hulpverleningscentra aan katholieke (universitaire) instellingen waar daders van seksueel misbruik in de kerk in verschillende fasen van misbruik op een veilige manier terecht kunnen voor hulp en remediëring, vanuit een goed begrepen christelijke antropologie.

Is vergeving mogelijk?

Vergeving in de context van seksueel misbruik binnen de kerk is uiterst gevoelig. Enerzijds hanteert de kerkelijke leer vaak harde en principiële standpunten die daders (verder) tot zelfbedrog en morele hypocrisie kunnen dwingen. Anderzijds wordt in de pastorale praktijk soms te snel en gemakkelijk genade verleend aan daders, zonder voldoende aandacht voor de ernst van het kwaad en de slachtoffers ervan. De inadequate afstemming tussen 'moraal' en 'pastoraal' kan tragische gevolgen hebben, zoals bleek uit de zogenaamde Danneelstapes (2010), waarin wijlen kardinaal Danneels herhaaldelijk het woord 'vergiffenis' gebruikt om het slachtoffer het zwijgen op te leggen. Het christelijk vergevingsdiscours dreigt zo een instrument te worden dat tegen slachtoffers kan worden ingezet en daders een gemakkelijke uitweg biedt.

Toch kan vergeving, mits juist benaderd, een kostbare realiteit blijven. Het biedt daders de kans zich met hun misdaad te confronteren zonder de genadeloze diaboliserende blik van de publieke opinie, en zich te her-verbinden met zichzelf, de ander en God. Voor slachtoffers biedt het een manier om zich los te maken van de verstikkende relatie met de dader en diens wandaden, en om de eigen wonden een kans te geven tot heling en genezing.

In een christelijk verstaan is vergeving echter altijd gebonden aan voorwaarden aan de kant van de dader: berouw, straf, restitutie, preventie en herinneringsarbeid.

Oprecht berouw vereist van de dader een authentieke, ondubbelzinnige erkenning en belijdenis van de eigen verantwoordelijkheid en schuld, met een grote empathie voor het lijden van de slachtoffers. Voor de kerk impliceert dit ook een collectieve schulddimensie en een ecclesiologische reflectie op de zondigheid van de kerk als instituut.

Straf behoort eveneens tot de voorwaarden voor vergeving. Ze dient als genoegdoening aan slachtoffers en samenleving, maar biedt de dader ook de kans tot zelfreflectie, het hervinden van waardigheid en de heropbouw van de samenleving.

Restitutie betekent proberen de aangedane schade zoveel mogelijk te herstellen. Dat vergt respect, creativiteit en geduld, in het besef dat het lijden van slachtoffers meestal nooit volledig gecompenseerd kan worden. Het zal in de meeste gevallen nooit genoeg zijn. Het kwaad is daarvoor te groot. Christenen zullen in de context van seksueel misbruik moeten leren leven met vormen van onverlosbaarheid, ook na alle oprechte inspanningen tot herstel.

Preventie is een opdracht voor individuele pastores, kerkelijke leiders en de theologie. Preventie kan bestaan uit opleiding, screening, gedragscodes, meldprocedures, monitoring, ondersteuning en een cultuur van openheid en waakzaamheid binnen de kerk.

Herinneringsarbeid betekent niet vergeten, en evenmin eindeloos herhalen, maar herinneren met het oog op de toekomst. Zo kan de wonde een litteken worden. Het seksueel misbruik is een onuitwisbaar litteken in het gelaat van de Kerk. Het verdient een blijvende plek in de identiteit van de Kerk via symbolen, rituelen, gebeden, herdenkingen en het stem geven aan slachtoffers.

Alleen mits inachtneming van deze voorwaarden kan vergeving een eigen, heilzame rol spelen in de pijnlijke context van seksueel misbruik binnen de kerk.

Toch blijft vergeving tegelijk een gratuite daad vanwege het slachtoffer, die niet afgedwongen kan worden, zelfs niet als alle voorwaarden langs de kant van de dader vervuld zijn. Vergeving behoort tot de orde van de liefde, niet van het recht. Zelfs de grootste schuldbelijdenis van de dader impliceert niet een 'recht' van de dader om vergeving te ontvangen.

Vergeving betekent ook niet noodzakelijkerwijs verzoening of het opnieuw herstellen van de relatie met de dader. Het kan een innerlijk proces zijn waarbij het slachtoffer zich bevrijdt van negatieve emoties die hem of haar gevangen houden, zonder dat dit noodzakelijk consequenties heeft voor de relatie met de dader (of een terugkeer naar de Kerk). Ook deze keuze van het slachtoffer dient gerespecteerd te worden.

Het 'onvergeeflijke' kan ontstaan wanneer een dader zich gevangenzet in fragmentatie en zelfbedrog, waardoor vergeving ontvangen onmogelijk wordt. Deze feitelijke situatie van onvergeeflijkheid kan zich ook voordoen wanneer de dader of het slachtoffer overleden is, of wanneer het slachtoffer niet in staat of bereid is om vergeving te schenken aan de dader die wel in staat is om vergeving authentiek te ontvangen.

De christelijke leer worstelt al eeuwen met de vraag of er een vorm van onvergeeflijkheid bestaat die zelfs na de dood voortduurt, waarbij enerzijds wordt geloofd dat het kwaad uiteindelijk overwonnen zal worden, terwijl anderzijds de mogelijkheid open wordt gelaten dat een dader ervoor kan kiezen om zich blijvend van God af te keren en zo verdwijnt in het 'niets' van de eigen fragmentatie.

Pleidooi voor een herinneringscultuur van Stille Zaterdag

De Kerk, die herinneringsarbeid wil verrichten in de context van seksueel misbruik, zou Stille Zaterdag lokaal of globaal, tijdelijk of definitief kunnen uitroepen tot herdenkingsdag voor de slachtoffers van seksueel misbruik in de Kerk en breder, voor alle slachtoffers van de mensengeschiedenis. Stille Zaterdag zorgt voor een liturgische en kerkelijke 'vertraging' tussen het kwaad (Goede Vrijdag) en de verlossing (Pasen), een moment om in alle rust en bezinning het lijden van de slachtoffers ernstig te nemen, zonder te snelle betekenisgeving, zonder goedkope genade, maar afwachtend en medelijdend. Het is een dag van 'zwijgen' van de Kerk nadat alle woorden gesproken zijn, een dag waarin christenen door kunnen laten dringen dat voor de slachtoffers en de daders alles verloren lijkt te zijn, een dag van troosten en erkennen dat er geen snel antwoord is voor het kwaad. Door Stille Zaterdag te erkennen als een dag rond seksueel misbruik in de Kerk, leert de Kerk te leven 'in ballingschap', tussen aardse miserie en hemelse goedheid, tussen opstandigheid tegen het kwaad en geloof in de opstanding van het Goede.